

Weg des Doods

Mijn advocaat zegt dat ook als we besluiten te liegen voor de rechtbank, het nuttig is om zeker te weten wat de waarheid is. En dat ik het beste de gebeurtenissen voor mezelf kan opschrijven precies zoals ze zich hebben afgespeeld. Bij dezen dus.

Tot dat moment was het me nooit overkomen dat ik een foto in de krant zag van een overledene die ik had gekend. Ik weet het, dat is bijna niet voor te stellen in dit land. Immers, op zeker moment, met al die oorlogen en die operaties-die-eigenlijk-oorlogen-zijn, moet je toch bij het lezen van de voorpagina een foto tegenkomen van iemand die bij jou in de klas heeft gezeten. Of in het leger.

Maar nee. Op een of andere manier had ik het klaargespeeld halverwege mijn leven te komen zonder deze ervaring doorgeemaakt te hebben. En misschien was daardoor de huivering zo hevig. In het algemeen zeg je ‘huivering’ omdat je geen preciezer woord kunt vinden, maar ik kreeg het echt koud in mijn schouders. En in mijn stuitje. Ik bevroor helemaal bij het zien

van het fotootje, dat niet op de voorpagina stond, maar op een van de laatste pagina's, tegenover de pagina met rouwadvertenties. Ik hoefde geen twee keer te kijken.

Het was hem. We hebben maar een paar uur samen in La Paz doorgebracht, maar zijn gezicht stond in mijn geheugen gegrift. De gebeeldhouwde neus. De ogen, waarvan je zelfs in het zwart-wit van de krant kon zien dat ze licht waren. Het baardje, dat leek op het sikje van een monnik.

Het korte bericht onder de foto vertelde over Ronen Amirov, een achtentwintigjarige Israëlische toerist die omgekomen was bij een verkeersongeval op de 'Weg des Doods' in Bolivia, tijdens zijn huwelijksreis. De fiets waarop hij reed, stond er, was van de weg geraakt en in een ravijn gestort. Zijn vrouw, Mor Amirov, die bij hem was tijdens het voorval, had hulp ingeroepen, maar toen het reddingsteam arriveerde, restte hun niets anders dan zijn dood vast te stellen. Zijn lichaam was op weg naar Israël, de begrafenis zou een dezer dagen plaatsvinden.

Ik had geen enkele reden om te huilen bij dit bericht. In die periode leed ik in mijn leven een veel persoonlijker pijn dan de dood van deze jongen, die ik nauwelijks gekend had. En hoe dan ook huil ik nauwelijks. Ik huilde toen Liori geboren was, of beter gezegd, toen ze voor het eerst in mijn armen werd gelegd. Ik huilde de eerste nacht zonder Liori, in het nieuwe huis, nadat ze me door de telefoon had gevraagd of ik in een droom bij haar op bezoek wilde komen. En dat is het min of meer.

Wie weet, misschien belichaamt elk huilen alle dingen die tot dan toe verborgen waren. Net als de jaarlijkse belastingaangifte.

Hoe dan ook, na een paar dagen van zogenaamde twijfels, waarvan je diep vanbinnen al weet wat je uiteindelijk zult besluiten, ging ik naar de sjivve, het rouwbezoek. Maar pas toen ik

me bevrijd had uit de verkeersopstoppingen in Tel Aviv op weg naar de snelweg, besepte ik hoe opgewonden ik was dat ik Mor uit La Paz weer zou ontmoeten.

Stom woord, opgewonden. Er is geen workshop die ik geef waar mensen niet na afloop zeggen: het was opwindend. En hoe vaker ze dat zeggen, des te minder opwindend het wordt. Misschien... in vervoering. Dat is het woord dat ik zoek. Naarmate ik het doel naderde, raakte ik meer in vervoering. Mijn buik verstrakte alsof ik mijn spieren wilde tonen. De gedachten vlogen uit het raam. De muziek die uit de radio schalde, ging het ene oor in en het andere uit. En er kwamen steeds meer beelden bij me terug van het plotselinge nachtelijke bezoek van Mor bij mij op de kamer, twee weken geleden.

Ze sprak me midden op straat aan. Ze vroeg me in het Engels met een Israëlisch accent of ik wist hoe je bij de ijsjeswinkel van Juan kwam. Even twijfelde ik of ik het spelletje moest meespeelen en haar in het Engels zou antwoorden, maar er was iets in haar blik dat mij blijkbaar, vanaf de eerste seconde, triggerde. Dus antwoordde ik haar in het Hebreeuws dat ik daarheen op weg was en dat ze gerust met me mee mochten lopen.

Haar ogen lichtten op en ze raakte mijn arm aan, een vluchtige aanraking met twee vingers, bliksemsnel, en ze zei: Israëli? Wat een mop. Dat had ik nooit geraden, met die lengte.

Ja, zei ik. Ik weet het. Dat zeggen ze vaak. Ik ben ook niet echt... van de juiste leeftijd. Voor de reis-na-het-leger, bedoel ik.

Hoezo, hoe oud ben je dan?

Negenendertig, bekende ik.

Dat zou je niet zeggen, oordeelde ze. Niet alsof ze flirtte. Alsof ze een feit vaststelde.

Haar partner, die tot dat moment gezwegen had, reikte me de hand. Ronen, zei hij op een formele toon die niet paste bij rugzaktoeristen.

Omri, zei ik, en ik nam zijn uitgestoken hand aan. Aangenaam kennis te maken.

En ik ben Mor, hai! zei zij. En ze hield haar hand strak tegen haar lichaam.

Wij zijn hier op huwelijksreis, zei Ronen, en hij sloeg zijn arm om haar heen.

Hij sloeg niet alleen zijn arm om haar heen, maar drukte haar en haar krullen dicht tegen zich aan, alsof hij wilde zeggen: ze is van mij.

Gefeliciteerd, zei ik, en ik glimlachte, terwijl ik mijn best deed, als een relatietherapeut, om mijn blik gelijkkelijk te verdelen over hen beiden, zonder te lang te blijven rusten op een van hen.

En jij? informeerde Mor toen we aan het lopen waren. Wat doe jij hier terwijl je 'niet van de juiste leeftijd' bent?

Ik maak een reis na de scheiding, zei ik.

Echt waar? Ze keek me aan met een schuine blik. Wat origineel!

Ronen zei niets. Hij had een puntbaardje, netjes getrimd, en hij streefde het ontevreden. Alsof we een ongeschreven regel overtreden hadden: 'niet praten tijdens het lopen'.

Daarna, in de ijsjeswinkel, bestelde hij één smaak. Vanille. En zij wilde een paar smaken proberen voordat ze besloot tot karamel, daarna bestelde en betaalde ik ook, en allemaal in het Spaans. Ik had al een week Spaanse les achter de rug en genoot ervan de woorden door mijn mond te laten rollen.

Wat spreek jij mooi! Mor draaide zich naar me om met een ijslepeltje in de hand.

Geen kunst aan. Ik doe hier een cursus, zei ik.

Dan nog, zei ze, en ze glimlachte naar me.

Er was niets uitnodigends aan die glimlach. Hij deed me het meest denken aan de glimlach van een leerlinge van een religieuze meisjesschool. Zo ingetogen. Verlegen. Over het geheel genomen, als iemand het me op dat moment had gevraagd, had ik gewed dat ze vroom was. Of vroom geweest. De grote oorbellen. De overdreven levensvreugde, de krullen die in bedwang werden gehouden door een hoofddoek. Het sweatshirt en de harembroek die ze droeg. Ik had een keer een workshop gegeven op een religieuze meisjesschool in Karmiël en zo zagen ze eruit, de meisjes daar. Aan de andere kant, er was iets in de blikken die ze me nu en dan toewierp, als Ronen niet keek. Iets gewaagds, op de grens van wanhoop. Maar niet over de grens. Iets hongerigs. Dat is het woord dat ik zoek. Hongerig naar wat precies? Ik had nog geen idee.

We gingen zitten om het ijs op te likken. Hoelang duurt het om een ijsje op te likken? Vijf minuten? Tien? Zelfs het ijs likte ze als een keurige koningsdochter. Nette, afgemeten likjes, met het puntje van haar tong, die geen stukje van het hoorntje oversloegen.

We voerden een onbeduidend rugzaktoeristengesprek. Dat wil zeggen, zij en ik spraken, en Ronen keek geconcentreerd, als een onderzoeker, naar zijn ijsje. Alsof hij probeerde het algoritme te berekenen van het tempo waarin het smolt.

Mor zei: we zijn begonnen in Bolivia en nu zijn we net aan het overwegen hoe we verder zullen gaan.

En ik zei: ik heb veel goeds gehoord over Peru.

En zij zei: ja. Maar in haar stem klonk twijfel. Alsof ze niet

zeker wist of aanbevelingen van anderen relevant voor hen waren.

Hoeveel tijd hebben jullie? vroeg ik.

Anderhalve maand.

Ik ben een en al afgunst.

Waarom, hoeveel heb jij?

Hooguit twee weken, zei ik, langer kan ik niet. Vanwege mijn dochter. Ook zo sterf ik al van verlangen. En dan is er de omgangsregeling. En werk. Kortom, ook twee weken is al problematisch.

Tjee, zei ze, en ze wierp me weer een hongerige blik toe, en anderzijds liet ze haar hoofd rusten in de holte van Ronens schouder, met een gravende beweging die deed vermoeden dat ze dat al duizenden malen eerder gedaan had.

Hij op zijn beurt bestudeerde nog steeds zijn druipende ijsje. En zweeg.

Daarna liepen ze met mij mee naar mijn hostel. Dat wil zeggen, ze wilden naar de Heksenmarkt en dat was die kant op.

We bleven stilstaan op de stoep tegenover de open toegangspoort.

Mor zei: het is echt mooi hier, en ze stond op haar tenen om over me heen te kijken, alsof ze over de muur van een verboden stad gluurde.

Ik gluurde ook – naar het stukje van haar huid dat ontbloot werd toen ze zich uitrekte en haar sweatshirt een beetje omhoogging – en ik zei: de binnentuin is mooi, de kamers zijn nogal simpel.

En Ronen zei – dat was de eerste keer dat hij tegen me

sprak – goed, dan... zien we elkaar vast nog in de stad.

En ik zei: ja.

En dat was het. Geen omhelzing. Geen zoen op de wang. Geen blik die bleef rusten. Geen krullen die zich plotseling omdraaiden nadat ze zich hadden verwijderd. Geen aanwijzing waarom ze later loog.

Bij het knooppunt Kabri sloeg ik nu rechts af.

Een bord gaf aan dat het nog vijftien kilometer was naar hun dorp.

Ik dacht na over het feit dat er nooit kartonnen wegwijzers zijn met een pijl ‘naar de sjive’. Alleen ‘naar de bruiloft’.

En ik ging langzamer rijden. Ik reed over de snelweg met zeventig kilometer per uur, alsof ik probeerde een of ander eindpunt voor me uit te schuiven. Of nog wat tijd te winnen om mijn herinneringen terug te vinden.

Het geklop op mijn kamerdeur in het hostel klonk iets na middernacht. Ik had net een videogesprek met Liori beëindigd, die me verteld had dat ze gisteren weer alleen was geweest in de pauze, en toen weer had gevraagd of ik op mijn reis gevaarlijke dingen deed, en ik stelde haar gerust en zei van niet, echt niet, en ik stelde haar voor om samen beatbox te doen op de telefoon, en ik bracht, zoals altijd, een holle vuist naar mijn mond om een basisritme te blazen, en zij viel in, zoals altijd, met getrommel op haar lichaam, en we begonnen rijmpjes te improviseren op haar naam: Lior-Lior, aan het eind van de tunnel zie je

licht, hoor, kijk niet achterom, maar altijd naar voor – maar voordat we de kans hadden gekregen om in het ritme te komen kwam Orna aan de lijn en zei dat ze te laat op school kwamen en dat het kind haar haar nog moest kammen, dus we brachten elk onze lippen naar ons scherm en maakten het geluid van klinkende zoenen. En dat was het. Ik ging in bed liggen, uitgeput van de inspanning om vrolijk te zijn voor haar, en ik dacht: wat had je dan gedacht, idioot, dat je op negenendertigjarige leeftijd een zorgeloze reis kon maken alsof je net uit het leger kwam? En ik pakte het boek van Salinger dat ik per se had willen houden na de scheiding, *Heft hoog de nokbalk, timmerlieden*, en ging verder waar ik de vorige avond was gestopt.

Ik houd van het ritme van de zinnen van Salinger, en aanvankelijk ging het geklop op de deur gelijk op met de beat van het verhaal. Maar na een paar seconden stilte begon het weer, en ditmaal harder. En in syncope. Ik deed open, en zij stond in de deuropening. Het meisje van de ijsjeswinkel. In een legging en een geruite bloes die strak om haar lichaam zat op een volstrekt seculiere manier. Kan ik binnenkomen? vroeg ze, en ze glipte langs me heen zonder op antwoord te wachten. Een vlag van de geur van pasgewassen haar bereikte mijn neusgaten. De geur van een vrouw. Ik vroeg haar of ze iets wilde drinken, en verontschuldigde me meteen omdat ik in feite niets in de kamer had. Het is een soort gewoonte, gasten iets te drinken aanbieden, zei ik, en ik herinnerde me: wacht even, ik heb mineraalwater.

Heel graag, zei ze. Ik gaf haar de fles door. Ze gulpte het water eindeloos naar binnen, alsof ze een fles bier leegdronk om moed te verzamelen, en toen ging ze op de rand van mijn bed zitten en zei: mag ik je wat vragen?

Ik zei: ja, natuurlijk. En ik ging ook op het bed zitten, maar niet dicht bij haar. Iets in haar zond uit dat dat niet gepast zou

zijn. Ik leunde tegen de muur en strekte mijn benen uit, maar niet te ver. Ik zorgde dat mijn voeten haar knieën niet zouden raken.

Ze streek haar haar achter haar oren, zodat haar oorbellen zichtbaar werden, en toen pas draaide ze haar hoofd naar me toe en zei: wist je het van tevoren?

Ik had het gevoel dat ik begreep wat ze bedoelde. Maar toch, om tijd te winnen, hield ik me van de domme: wist ik wát van tevoren?

Dat het niet zou lukken, jij en... je vrouw. Ik bedoel... voordat jullie trouwden, dus laten we zeggen... jullie eerste jaar, waren er tekenen dat...?

Nou kijk, zei ik traag. En ik stopte. Ik had geen idee wat ik moest zeggen.

En toen stond ze op en begon door de kamer te lopen. De kamer was klein, dus ze had niet veel ruimte. Een geopende koffer, een schrijftafel, een prullenbak, een muur, twee paar schoenen, waarvan één paar vol opgedroogde modder. Ze bewoog tussen dat alles door met blozende wangen en met bungelende oorbellen en met hypnotiserende manoeuvres – het was als het kijken naar een dansvoorstelling. Een dans van gêne. Ze trok haar haar naar achteren en liet het weer los, ze nam een pen die op de tafel lag en drukte op het knopje, ze draaide op haar hielen en struikelde bijna over de koffer, maar nee, op het laatste moment omzeilde ze hem, en ze trok haar bloes strak naar beneden, en klopte op haar legging in een vast ritme alsof dat de metronoom van de dans was, en onderwijl praatte ze, half tegen mij, half tegen zichzelf, het spijt me zo, ik had niet hierheen moeten komen, wat val ik je ook rauw op het dak midden in de nacht, je kent mij helemaal niet, laat maar, vergeet het, ik ga gewoon weg nu, tjee, wat een sof...

Niet weggaan, verzocht ik haar.
Ze bleef stilstaan. En ging toen zitten. En vouwde haar handen.
Zonder naar mij te kijken. Ze had mooie vingers. Met paarse
nagellak die bij haar bloes paste.

Je hebt een grote vraag gesteld, zei ik.

Ja. Haar lippen plooiden zich in een vreugdeloze glimlach.
En haar blik was gericht op haar All Stars.

En... ik wil niet zomaar wat uitkramen tegen je. Daarom heb
ik je niet rechtstreeks geantwoord.

Oké. Ik dacht dat ik je aan het schrikken had gemaakt...

En ook... alles is zo vers, ik heb nog geen perspectief.

Wanneer zijn jullie eigenlijk gescheiden? Is het... oké als ik
dat vraag?

Drie maanden geleden.

Dat is inderdaad vers, zei ze, en ze nam weer een slok water.
Een kleinere slok.

Ik pakte de fles van haar af en nam ook een slok.

Ik denk dat... nee, weet je wat, nee, ik wist het niet van tevo-
ren, zei ik.

Mor knikte traag, en ik had de indruk dat ik teleurstelling
waarnam in haar geknik.

Maar dat wil niet zeggen... het is niet zo dat er geen dingen
waren die ik achteraf gezien snap.

Wat bijvoorbeeld? Ze draaide haar hele lichaam naar me toe.

Bij-voor-beeld – ik sprak langzaam om tijd te hebben om na
te denken – misschien doordat ik nu op reis ben, herinnerde ik
me iets wat gebeurd is tijdens de reis-na-het-leger die we ge-
maakt hebben.

Waar zijn jullie geweest?

Dat was het punt, dat we twijfelden tussen Australië en het
Verre Oosten, en dat we ten slotte om budgettaire redenen voor

het Verre Oosten gekozen hebben. En toen op een ochtend in
het guesthouse in Dharamsala word ik laat wakker en zie ik dat
ze niet in bed ligt, ik ga naar het restaurant en zie haar daar zit-
ten, alleen, met een gezicht als een donderwolk. Voordat ik ge-
legenheid heb om koffie te bestellen bij het buffet barst ze los:
we hadden naar Australië moeten gaan. Wat blijkt? Ze zat aan
het ontbijt met een of andere Crocodile Dundee die haar verha-
len heeft verteld over de Australische woestijnen die haar in vuur
en vlam gezet hebben. Maar liefje, zeg ik tegen haar, boven je is
de Himalaya, aan je voeten ligt het mooiste dal ter wereld...

Het is daar echt mooi. Ik heb foto's gezien.

Precies! Dus ik zei tegen haar: wat nou Australië? En ze
houdt vol: we hadden naar Australië moeten gaan, Omri.

En dat was het teken?

Toen zag ik niet dat dat een teken was. Maar achteraf, ze was
nooit tevreden. Niet met haar werk. Het maakt niet uit wat voor
werk. Niet met het huis waar we woonden. Het maakt niet uit
wat voor huis. Niet met de kleuterjuf van Liori. Niet met de lera-
res. Altijd denkt ze dat het ware ergens anders is. We hadden een
vaste grap, dat ik het enige was wat ze niet verving.

En dat is wat er uiteindelijk gebeurde.

Niet precies.

In dat stadium van het gesprek, herinner ik me, lag Mor al
overdwars op het tweepersoonsbed in mijn kamer. De houding
waarin ze op mijn bed lag uitgespreid benadrukte haar mooie
rondingen, maar ze leek zich daar niet van bewust. Ze leek het
niet met opzet te doen.

Wat houdt dat in, 'niet precies'? vroeg ze. En ze ondersteun-
de haar kin met haar hand. En ze keek me strak aan, alsof elk
woord dat ik nu zou zeggen van enorme betekenis voor haar
zou zijn.